

RIIGIKOHUS

ÕIGUSTEABE- JA KOOLITUSOSAKOND

**Tõenditega seotud küsimused Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 2019.
aasta praktikas**

Artikkel kohtute aastaraamatus

Kätlin Piho

analüütik

Tartu

2020

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. TUNNISTAJA ÜTLUSTE PROTOKOLLIMINE	4
2. JÄLITUSPROTOKOLLI KASUTAMINE TÕENDINA.....	6
3. DOKUMENDI EHTSUSE VAIDLUSTAMINE JA VÕÕRKEELSE DOKUMENTAALSED TÕENDID	8
4. TÕENDITE KOGUMINE PANKROTIMENETLUSES.....	9
5. UUTE TÕENDITE VASTUVÕTMINE RINGKONNAKOHTUS	11
6. KOKKUVÕTTEKS	13

SISSEJUHATUS

Kohtute aastaraamat keskendub seekord digikohtumenetlusele ja selle tulevikule. Justiitsministri määrusega „Kohtute ning kohtu registri- ja kinnistusosakondade töökorraldust puudutavate justiitsministri määruste muutmine“ jõustusid 25. jaanuaril 2020 muudatused, mille järgi on digitoimiku pidamine tsiviilkohtumenetluses kohustuslik isiku kinnisesse asutusse paigutamise asjades, maakohtule kohtu registri-, kinnistus- või maksekäsuosakonnast läbivaatamiseks edasi saadetud asjades, notari tasust vabastamise ning riigi õigusabi ja erinõude korras ärakuulamise asjades.¹

Digikohtutoimiku pidamist ja selle nõudeid ei ole Riigikohus veel üheski lahendis käsitlenud. Küll aga selgitas tsiviilkolleegiumi kogu koosseis eelmisel aastal kohtuistungil digitaalse protokollinõudeid ja tunnistajate ütluste protokollimist. Peale selle vaatas tsiviilkolleegiumi kogu koosseis läbi mitu tsiviilasja, milles tõendite kontekstis kerkis erinevaid probleeme. Artiklis on vaatluse all tsiviilkolleegiumi olulisemad seisukohad tõenditega seotud küsimustes eelmisel aastal.

Kokku tegi Riigikohtu tsiviilkolleegium 2019. aastal 137 põhistatud lahendit, sealhulgas lahendas kogu koosseis 12 tsiviilasja.

¹ Justiitsministri 2. jaanuari 2020. aasta määrus „Kohtute ning kohtu registri- ja kinnistusosakondade töökorraldust puudutavate justiitsministri määruste muutmine“. – RT I, 22.01.2020, 5.

1. TUNNISTAJA ÜTLUSTE PROTOKOLLIMINE

Alates 1. jaanuarist 2019 on kohtuistungi helisalvestamine kohustuslik.² Digikohtuistungi protokollile ja selle kohta esitatud vastuväidete vormistamisele ning protokollil allkirjastamisele esitatavad tehnilised nõuded on kehtestatud justiitsministri 18. detsembri 2017. aasta määrusega nr 26 „Kohtuistungite helisalvestamise ja digitaalse protokollil vormistamise kord“ (edaspidi määrus nr 26).³

Helisalvestatava kohtuistungi protokoll vormistatakse digitaalselt nii, et markeeritud helisalvestis ja kohtuistungi protokoll seotakse üheks dokumendiks, mis salvestatakse PDF-vormingus (§ 3 lg 1). Protokollil päisesse lisatakse märged kohtuistungi helisalvestamise kohta ja helisalvestise faili nimi (§ 3 lg 2). Helifail salvestatakse vormingus, mis võimaldab eristada helisalvestise markeeritud osi, valida neid kuulamiseks ja tagab markeeringute säilimise (§ 2 lg 1). Helifail salvestatakse nimega, mille moodustab kohtuistungi toimumise kuupäev; sõna „istung“; kohtuasja number (§ 2 lg 2). Kohtuasja numbris asendatakse sidekriipsu alakriipsuga.

Tsiviilkolleegium selgitas 28. oktoobri 2019. aasta kogu koosseisu otsuses tunnistajate ütluste protokollimise nõudeid, kui kohtuistungil on tunnistajate ütlused helisalvestatud.⁴ Selles asjas esitas hageja kostja vastu suulisest töövõtulepingust tuleneva nõude, soovides lepingu sõlmimist ja tingimusi tõendada eelkõige kahe tunnistaja ütlustega. Maakohus helisalvestas istungi tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 52 kohaselt, tunnistajate ütluste põhisisu kohta ta eraldi kirjalikku protokollil ei koostanud. Üks tunnistaja andis ütlusi vene keeles.⁵

TsMS-i § 52 lg 2 kohaselt tehakse tunnistajate, ekspertide ja menetlusosaliste salvestatud ütluste ning vaatluse salvestatud tulemuste kohta protokollil üksnes märged, välja arvatud juhul, kui pool nõuab menetluse jooksul salvestiste põhisisu protokollimist või kui kohus peab seda vajalikuks.

Tsiviilkolleegium märkis, et kuigi määrus nr 26 ei kehtinud maakohtu istungi protokollil vormistamise ajal ja valdkonna eest vastutav minister ei olnud TsMS-i § 51 lg 2 alusel kehtestanud ka muud määrust, vastas maakohtu istungi protokollil iseenesest digiprotokollil tunnustele määruse nr 26 mõttes. Maakohus sidus kohtuistungi markeeritud helisalvestise ja istungi protokollil üheks dokumendiks ning salvestas PDF-vormingus. Sellisel viisil koostatud digiprotokoll võimaldab eristada helisalvestise markeeritud osasid (sh tunnistajate ütlusi) ning valida neid kuulamiseks.⁶

TsMS-i § 49 lõikes 1 nähakse üldnormina ette kohustus kohtuistungid alati protokollida. TsMS-i § 52 lg 2 aga sätestab erinormina, et tunnistajate, ekspertide ja menetlusosaliste salvestatud ütluste ning vaatluse salvestatud tulemuste kohta tehakse protokollil üksnes märged, välja arvatud juhul, kui pool nõuab menetluse jooksul salvestiste põhisisu protokollimist või kui kohus peab seda vajalikuks. Seega on TsMS-i § 52 lõikega 2 antud kohtule diskretsiooniõigus protokollida tunnistajate, ekspertide ja menetlusosaliste salvestatud ütluste ning vaatluse salvestatud tulemuste korral salvestiste põhisisu siis, kui kohus peab seda vajalikuks.⁷

² Advokatuuriseaduse, kohtute seaduse, kohtutäituri seaduse ja teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 31.05.2018, 2.

³ Justiitsministri 18. detsembri 2017. aasta määrus nr 26 „Kohtuistungite helisalvestamise ja digitaalse protokollil vormistamise kord“. – RT I, 20.12.2017, 9.

⁴ RKTko 28.10.2019, [2-16-122860/45](#).

⁵ Maakohtu istung toimus 16. augustil 2017, s.o enne määruse nr 26 kehtima hakkamist.

⁶ RKTko 28.10.2019, [2-16-122860/45](#), p 13.1.

⁷ RKTko 28.10.2019, [2-16-122860/45](#), p 13.2.

Tsiviilkolleegiumi kogu koosseis leidis, et kohus peab TsMS-i § 52 lõikest 2 tulenevat diskretsiooniõigust kohaldama selliselt, et protokollib salvestiste põhisisu alati, kui tunnistaja ütluste, eksperdi suulise arvamuse ja menetlusosalise vande all antud seletusega soovitakse tõendada asjaolusid, millest asja lahendamine olulises osas sõltub. Tunnistaja ütluste põhisisu protokollimine annab kohtule tõhusama võimaluse tuvastada asjaolusid tunnistaja ütluste alusel ja tagab menetlusosalistele paremini kaebeõiguse kasutamise tõendite hindamise vaidlustamise kontekstis. Tsiviilkolleegiumi kogu koosseis nõustus ringkonnakohtuga, et salvestatud ütluste ja vaatluse tulemuste kohta protokollis märke tegemisega võib piirduda üksnes siis, kui sellega ei jäeta protokollist välja asja lahendamise seisukohalt tähtsat teavet.⁸

Peale selle selgitas tsiviilkolleegiumi kogu koosseis kohtupraktika ühtlustamiseks, et TsMS-i § 52 lg 2 ei võimalda teha järeldust, et digiprotokollis koostamisel võiksid muud TsMS-i § 50 lõikes 1 märgitud andmed (sh nt menetlusosaliste avaldused ja taotlused, istungil tehtud korraldused ja lahendid) kohtuistungil helisalvestamisel jääda TsMS-i § 51 lõikes 1 sätestatud vormis protokollimata.⁹

Tsiviilkolleegiumi kogu koosseis käsitles ka tunnistajate võõrkeeles antud ütluste tähendust. TsMS-i § 32 lg 2 esimese lause järgi protokollitakse kohtuistung ja muud menetlustoimingud eesti keeles. TsMS-i § 32 lg 2 teise lause alusel võib kohus istungil võõrkeeles antud ütlused või seletused märkida protokollis lisaks nende sisu eestikeelsele tõlkele ka nende esitamise keeles, kui see on vajalik ütluse või seletuse sisu täpseks edastamiseks.

Isik, kes ei valda eesti keelt, annab vande või allkirja tema vastutuse eest hoiatamise kohta keeles, mida ta valdab, ning allkirjastab eestikeelse vande või hoiatuse teksti, mis on vahetult isikule tõlgitud (TsMS § 36). Seega ei tulene praegu kehtivast seadusest võimalust, et kohus saaks menetlusosaliste nõusolekul lahendada asja muus keeles kui eesti keeles. Selles asjas ilmnes maakohtu istungi helisalvestist kuulates, et kohtu loal ja menetlusosaliste nõusolekul andis tunnistaja ütlusi vene keeles. Tsiviilkolleegium selgitas, et ütluste andmine vene keeles, kui puudub tõlge, on oluline menetlusnormi rikkumine. Kolleegiumi hinnangul saab tunnistaja ütluste eestikeelse tõlke puudumisest tingitud vea üldjuhul kõrvaldada üksnes tunnistaja uue ärakuulamise teel.¹⁰

⁸ RKTko 28.10.2019, [2-16-122860/45](#), p 13.2.

⁹ RKTko 28.10.2019, [2-16-122860/45](#), p 13.3.

¹⁰ RKTko 28.10.2019, [2-16-122860/45](#), p 14.

2. JÄLITUSPROTOKOLLI KASUTAMINE TÕENDINA

Riigikohtu tsiviilkolleegiumi kogu koos seis käsitles 1. veebruari 2019. aasta otsuses *obiter dictum*'i korras jälitusprotokolli tõendina lubatavust tsiviilkohtumenetluses.¹¹

Varasemas praktikas on tsiviilkolleegium käsitlenud kriminaalmenetluses antud ütluste kasutamist tõendina tsiviilkohtumenetluses ja leidnud, et sellised ütlused on dokumentaalne tõend TsMS-i § 272 mõttes.¹² Jälitustoiminguga saadud andmete kasutamist tsiviilkohtumenetluses ei olnud tsiviilkolleegium enne kõnealust 2019. aasta otsust analüüsinud.¹³

Kriminaalmenetluse seadustiku¹⁴ (KrMS) § 126¹² lg 3 järgi võib jälitustoiminguga saadud andmeid kasutada teises jälitustoimingus, teises kriminaalmenetluses, julgeolekukontrollis, seaduses sätestatud juhul isiku tööle või teenistusse võtmise ning loa või litsentsi andmise otsustamisel isiku seaduses sätestatud nõuetele vastavuse kontrollimiseks.¹⁵

Tsiviilkolleegium märkis, et seega on seadusandja osutatud normiga sätestanud ammendava loetelu olukordadest, kui riik võib ülekaalukat avalikku huvi silmas pidades varem tehtud jälitustoiminguga saadud andmeid kasutada jälitustoimingu algupärasest eesmärgist erineval otstarbel.¹⁶ See säte näeb üksnes riigile ette aluse varem tehtud jälitustoiminguga kogutud andmete teisel otstarbel kasutamiseks. Seega ei piira KrMS-i § 126¹² lg 3 kolleegiumi hinnangul teiste subjektide õigust jälitustoiminguga saadud andmeid kasutada (ant jälitustoiminguga puudutatud isiku korral tema õiguste kaitseks hilisemas tsiviilkohtumenetluses).¹⁷

Küll rõhutas kolleegium, et eelnev ei tähenda, nagu oleks jälitustoiminguga saadud andmete kasutamine teiste subjektide jaoks tingimusteta lubatav. KrMS-i § 126¹ lg 4 kohaselt on jälitustoiminguga saadud teave kriminaalmenetluses tõend, kui jälitustoimingu loa taotlemisel ja andmisel ning jälitustoimingu tegemisel on järgitud seaduse nõudeid. Jälitustoiminguga saadud andmed on tsiviilkohtumenetluses lubatav tõend vaid juhul, kui see tõend vastab TsMS-i §-s 238 toodud tingimustele.

Tõendi saamise õiguspärasus hõlmab TsMS-i § 238 lg 3 p 1 mõttes ennekõike jälitustoimingu loa taotlemisel ja andmisel, toimingu tegemisel ning tõendi tsiviilkohtumenetluses enda valdusesse saamisel seaduse nõuete järgimist. Tõendi lubatavust hindab tsiviilasja arutav kohus. Kui tsiviilasja arutava kohtu hinnangul on tõend saadud põhiõiguse rikkumisega, võib

¹¹ RKTko 1.02.2019, [2-15-13216/93](#). Lisaks tsiviilkolleegiumi liikmetele olid kohtukoosseisus ka üks kriminaalkolleegiumi ja üks halduskolleegiumi kohtunik.

¹² RKTkm 7.05.2014, [3-2-1-25-14](#), p 9. Vt ka RKTko 4.12.2019, [2-18-5278/51](#), p 14.

¹³ Riigikohtu halduskolleegium on käsitlenud jälitustoiminguga kogutud tõendi kasutamise lubatavust haldusmenetluses ja leidnud, et olemasolevat jälitusteavet võib selle kogumise algsest ajendist erineval eesmärgil kasutada vaid siis, kui teave kasutamiseks on ülekaalukas avalik huvi ja sellest lähtuvalt on seaduses sätestatud selge õiguslik alus. Kui õiguslikku alust jälitusteabe kasutamiseks ei ole, aga jälitustoiming on kriminaalmenetluses kontrollitud, saab haldusorgan ja halduskohus kasutada kriminaalasjas tehtud kohtuotsust tõendina (n-õ kaudne võimalus jälitusteavet kasutada). RKHKo 8.04.2015, [3-3-1-9-15](#), p-d 17–18; RKHKo 30.04.2019, [3-16-2498/30](#), p 19; RKHKo 14.11.2019, [3-16-2497/120](#), p 13.

¹⁴ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 20.12.2019, 8.

¹⁵ Olulisemaid Riigikohtu seisukohti seoses jälitustoimingutega saab lugeda K. Sikka analüüsist „Jälitustoimingud. Riigikohtu praktika ülevaade“. Arvutivõrgus:

<https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/kohtupraktika%20anal%C3%BC%C3%BCs/J%C3%A4litustoimingud%20-%20Riigikohtu%20praktika%20%C3%BClevaade.pdf> (28.01.2020).

¹⁶ Vt nt maksumenetluse kontekstis RKHKo 8.04.2015, [3-3-1-9-15](#), p 17.

¹⁷ RKTko 1.02.2019, [2-15-13216/93](#), p 17.1.

kohus keelduda tõendi vastuvõtmisest. Vastava kaalutusotsuse langetamisel peab kohus kaaluma riive intensiivsust ning tõendi vastu võtmata jätmise mõju tõendi esitaja õigustele.¹⁸

Kolleegium lisas, et jälitustoiminguga saadud andmete käitlemisel peab kohus veenduma, et sellega ei kaasneks jälitustoiminguga puudutatud isikute põhiõiguse rikkumist. TsMS-i § 38 alusel on kohtul võimalik ka oma algatusel kuulutada menetlus kinniseks menetlusosalise, tunnistaja või muu isiku eraelu kaitseks.¹⁹

Eriarvamusele jäid riigikohtunikud Malle Seppik ja Tambet Tampuu, eriarvamuse punktidega 1 ning 3 ühines ka Nele Parrest. Eriarvamuse kohaselt ei nähtu kõnealusest lahendist, milline õigusnorm võimaldab kasutada jälitustoiminguga saadud andmeid selle kogumise algsest eesmärgist erineval otstarbel eraõiguslike vaidluste lahendamisel tsiviilkohtumenetluses.

See, et seadusandja soovis KrMS-i § 126¹² lõikes 3 sätestada ammendava loetelu juhtudest, kui jälitustoiminguga kogutud andmete kasutamine on lubatud, nähtub lisaks KrMS-i § 126² lõikele 3 ka KrMS-i § 1 lõikest 2 ja KrMS-i § 126² lõikest 10. Eriarvamusele jäänud riigikohtunikud juhtisid tähelepanu sellele, et jälitustoiminguga võivad olla riivatud ka teiste isikute õigused ja vabadused. Põhiõiguste riive kaasneb nii jälitustoimingu tegemise kui ka jälitustoiminguga saadud andmete töötlemisega.²⁰

¹⁸ RKTko 1.02.2019, [2-15-13216/93](#), p 17.2.

¹⁹ RKTko 1.02.2019, [2-15-13216/93](#), p 17.3.

²⁰ Riigikohtunike M. Seppiku ja T. Tampuu eriarvamus [2-15-13216/94](#), mille punktidega 1 (sh alapunktidega 1.1–1.5) ja 3 ühines N. Parrest.

3. DOKUMENDI EHTSUSE VAIDLUSTAMINE JA VÕÕRKEELSE DOKUMENTAALSED TÕENDID

Dokumendi võltsitusele tuginemine TsMS-i § 277 mõttes tähendab, et vaidlustatakse dokumendi ehtsus.²¹ Tsiviilkolleegium selgitas 11. detsembri 2019. aasta otsuses, et dokumendi ehtsuse vaidlustamise avalduse põhistamiseks TsMS-i § 277 lg 1 järgi piisab muu hulgas ka poole väitest, et dokumendilt nähtuv allkiri ei ole tema ega tema esindaja antud.²²

Kolleegium osutas seejuures oma varasemale praktikale, millest nähtub, et dokumendi ehtsuse vaidlustamisega on tegu siis, kui isiku väitel on tema nimel dokumendile alla kirjutanud keegi teine. Sellisel juhul piisab dokumendi ehtsuse vaidlustamise põhistamiseks TsMS-i § 277 lg 1 mõttes isiku samast väitest, sest isiku allkirja ehtsuse hindamine vajab eriteadmisi, mida kohtul üldjuhul ei ole ja milleks tuleks üldjuhul määrata käekirjaekspertiis.²³

Kolleegium selgitas, et kui pool ei tunnista kohtumenetluses teise poole esitatud dokumendi olemasolu, millest on esitatud üksnes valguskoopia, peab valguskoopia esitanud pool tõendama valguskoopiale vastava dokumendi olemasolu. Kohus peab andma talle võimaluse esitada dokumendi originaal. Kui ka pärast originaali esitamist jääb pool seisukohale, et tema ega tema esindaja pole sellele dokumendile alla kirjutanud, siis peab dokumendi esitanud pool TsMS-i § 230 lg 1 kohaselt dokumendi ehtsust tõendama. Selleks on võimalik eelkõige taotleda, et kohus määraks käekirjaekspertiisi, ning kohtul tuleks siis üldjuhul käekirjaekspertiis ka määrata.²⁴

Kui kohustatud pool ei taotle kohtu määratud tähtaja jooksul käekirjaekspertiisi ega esita muid tõendeid dokumendi ehtsuse tõendamiseks, võib kohus TsMS-i § 277 lg 4 esimese lause järgi keelduda määrusega selle tõendi vastuvõtmisest. Selline määrus tuleb teha enne asja sisulise arutamise algust, sest pooltele oleks üllatuslik, kui tõendi vastuvõtmisest keeldutakse alles kohtulahendis.²⁵

Samas otsuses käsitles tsiviilkolleegium ka võõrkeelsete dokumentaalsete tõendite vastuvõtmist. TsMS-i § 33 lg 1 teine lause sätestab, et kui menetlusosalise kohtule esitatud dokumentaalne tõend ei ole eestikeelne, nõuab kohus määratud tähtpäevaks esitajalt selle tõlget eesti keelde, välja arvatud juhul, kui tõendi tõlkimine on selle sisu või mahtu arvestades ebamõistlik ja teised menetlusosalised ei vaidle muukeelse tõendi vastuvõtmisele vastu.

Kolleegium on ka varem juhtinud tähelepanu kohtu kohustusele tagada, et toimikus ei oleks tõlkimata jäänud dokumente.²⁶ Siiski ei pruugi tõlgete nõudmata jätmine alati olla menetlusõiguse oluline rikkumine TsMS-i § 669 lg 2 tähenduses. Seda näiteks juhul, kui teine pool ei ole väitnud, et ta ei mõistnud võõrkeelseid dokumente, ega toonud esile, kuidas nende tõlkimata jätmine võis kaasa tuua sisuliselt väära lahendi.²⁷

²¹ RKTko 3.04.2019, [2-16-3785/114](#), p 14.

²² RKTko 11.12.2019, [2-17-1722/31](#), p 10.2.

²³ Vt RKTko 14.09.2016, [3-2-1-63-16](#), p 10; RKTko 23.09.2015, [3-2-1-79-15](#), p 10.

²⁴ RKTko 11.12.2019, [2-17-1722/31](#), p-d 10.3–10.4.

²⁵ RKTko 11.12.2019, [2-17-1722/31](#), p 10.4. Vt ka RKTko 20.06.2014, [3-2-1-41-14](#), p-d 10 ja 11; RKTko 1.02.2019, [2-15-13216/93](#), p 15.

²⁶ RKTkm 1.02.2007, [3-2-1-139-06](#), p 13.

²⁷ RKTko 11.12.2019, [2-17-1722/31](#), p 13.3.

4. TÕENDITE KOGUMINE PANKROTIMENETLUSES

Tsiviilkolleegiumi kogu koosseis selgitas 13. novembri 2019. aasta määruses, millised on pankrotihalduri võimalused, et saada pankrotivõlgnikult ja temaga seotud isikutelt või muudelt isikutelt pankrotiseaduses ettenähtud ulatuses teavet või dokumente.²⁸ Tegemist on kohtuasjaga, mis oli Riigikohtu menetluses juba teist korda.

Selles asjas esitas pankrotihaldur maakohtule taotluse võlgniku pankrotimenetluses tõendite kogumiseks, milles palus kohustada krediidasutusi andma kolmandate isikute arvelduskontode väljavõtteid. Maakohus rahuldab halduri taotluse, andis talle loa teha päringuid ja kohustas krediidasutusi väljastama haldurile kolmandate isikute arvelduskontode väljavõtteid. Kolmandad isikud esitasid maakohtu määruse peale määruskaebuse.

Riigikohus tühistas 26. oktoobri 2018. aasta määrusega nii maa- kui ka ringkonnakohtu määruse.²⁹ Kolleegium selgitas *obiter dictum*'i korras, et halduril on õigus pankrotiseaduse³⁰ (PankrS) § 55 lg 3 punktides 1 ja 1¹ tulenevate ülesannete³¹ täitmisel saada pankrotivõlgnikult ning temaga seotud isikutelt või kolmandatelt isikutelt pankrotiseaduses ette nähtud ulatuses teavet või dokumente.

Halduril on oma ülesannete täitmiseks õigus ise nõuda teavet ja dokumente, seetõttu peaksid olema harvad olukorrad, kui haldur nõuab teavet ning dokumente kohtule taotluse esitamise kaudu. Pankrotimenetluses saab kohaldada analoogiat täitemenetlusega, mille korral on kolleegium osutanud, et hinnata tuleb seda, kas kohtutäituril on vaja saada andmeid täitemenetluse ülesannete täitmiseks. Selleks lubab krediidasutuste seaduse³² (KAS) § 88 lg 5 p 5 kohtutäituril nõuda pangasaladuse avaldamist.³³

Kolleegium märkis, et muudelt isikutelt teabe või dokumentide väljanõudmine pankrotimenetluses peab piirduma olukordadega, kui taotletav teave või dokumendid on vajalikud pankrotimenetluse eesmärkide saavutamiseks (näiteks võlgniku varalise seisundi väljaselgitamiseks). Vastasel juhul võib olla tegemist määrusega, mida kohus ei või seaduse järgi üldse teha. Kui teabe või dokumentide andmiseks kohustatakse krediidasutust, tuleb pangasaladuse kaitseks arvestada KAS-i §-s 88 sätestatud nõuetega.

Kui haldur taotleb teavet või dokumente kohtu kaudu, peab kohus hindama, kas muude isikute pangakonto väljavõtete, pangakonto kasutamise- ja käsutamiseõiguse või tegeliku kasusaaja kohta andmete küsimine on põhjendatud. Selleks peab kohus vaagima, kas saadav teave aitab saavutada pankrotimenetluse eesmarke või välja selgitada võlgniku varalist olukorda, ning kas teabe nõudmine on kooskõlas pangasaladuse kaitsmise nõuetega.³⁴

Tsiviilkolleegiumi kogu koosseis jäi 13. novembri 2019. aasta määruses seisukohale, et halduril on PankrS-i § 55 lg 3 punktides 1 ja 1¹ sätestatud ülesannete täitmisel õigus saada pankrotivõlgnikult ning temaga seotud isikutelt või muudelt isikutelt pankrotiseaduses ette nähtud ulatuses teavet või dokumente.

²⁸ RKTkm 13.11.2019, [2-15-17822/110](#).

²⁹ RKTkm 26.10.2018, [2-15-17822/83](#).

³⁰ Pankrotiseadus. – RT I, 19.03.2019, 26.

³¹ Haldur selgitab välja võlausaldajate nõuded, valitseb pankrotivara, korraldab selle moodustamise ja müügi ning pankrotivara arvel võlausaldajate nõuete rahuldamise (PankrS § 55 lg 3 p 1). Haldur selgitab välja võlgniku maksejõuetuse tekkimise põhjused ja aja (PankrS § 55 lg 3 p 1¹).

³² Krediidasutuste seadus. – RT I, 08.01.2020, 6.

³³ RKTkm 26.10.2018, [2-15-17822/83](#), p-d 14.1 – 14.2. Vt ka RKTkm 18.04.2017, [3-2-1-19-17](#), p 12.

³⁴ RKTkm 26.10.2018, [2-15-17822/83](#), p 14.3.

PankrS-i § 3 lg 3 kohaselt peab pankrotiasja menetlev kohus oma algatusel võtma tarvitusele abinõud, et selgitada välja asjaolud, millel on pankrotimenetluse seisukohalt tähtsust, ja korraldama selleks vajalike tõendite kogumise. Kogu koosseisu enamuse arvamuse järgi peetakse PankrS-i § 3 lõikes 3 silmas ajutise halduri nimetamise ja pankroti väljakuulutamise menetlusi, mitte aga muid pankrotimenetlusega seotud asju, mida lahendatakse hagita menetluses või erandina hagimenetluses.

Kolleegium märkis, et PankrS-i § 3 lg 3 ei piira PankrS-i 2. peatükis reguleeritud menetlustes menetlusosaliste õigust taotleda kohtult abi tõendite kogumisel TsMS-i § 236 lg 2 järgi, mis kohaldub TsMS-i § 477 lõikest 1 tulenevalt ka hagita menetluses.³⁵

Kõnealuses asjas soovis aga haldur eraldiseisvas hagita menetluses kohustada krediidasutusi andma kaebajate kontode kohta teavet ja dokumente, et saada selle kaudu tõendeid kohtumenetluse alustamiseks. Kolleegium selgitas, et seadus ei sätesta TsMS-i § 475 mõttes hagita menetluse eraldi liigina ajutise pankrotihalduri või pankrotihalduri avalduse alusel krediidasutuse kohustamist teabe ja dokumentide andmiseks ning dokumentide esitamiseks kolmandate isikute pangakontode kohta. Seega ei olnud maakohtul pädevust kohustada krediidasutust andma teavet ja esitama dokumente halduri hagita menetluse avalduse alusel. Sel põhjusel menetles kohus asja, mille lahendamine ei kuulu kohtu pädevusse.³⁶

Tsiviilkolleegiumi kogu koosseis kinnitas veel kord, et kui kohus kohustab PankrS-i § 3 lõiget 3 või TsMS-i § 236 lõiget 2 kohaldades krediidasutust teavet või dokumente andma, tuleb arvestada pangasaladuse kaitse nõudeid. Krediidasutusele sellise kohustuse panemine peab olema vajalik pankrotimenetluse eesmärkide saavutamiseks või võlgniku varalise olukorra väljaselgitamiseks. Kolleegium lisas, et selline eesmärk ei ole kohtu abil andmete küsimine selleks, et otsustada hagi esitamine kolmanda isiku vastu.³⁷

Eriarvamusele jäid riigikohtunikud Henn Jöks ja Ants Kull, kes märkisid, et PankrS-i § 3 lg 3 ei reguleeri kohtu pädevust. Nad heitsid kohtukoosseisu enamusele ette, et viimased pole selgitanud, miks kohaldub PankrS-i § 3 lg 3 ainult ajutise halduri nimetamisele ja pankroti väljakuulutamise menetlusele. Eriarvamuses leiti, et PankrS-i § 3 lg 3 ei keela pärast pankroti väljakuulutamist kohtul koguda kõigis pankrotimenetlusega seotud hagita asjades pankrotimenetluse eesmärkide saavutamiseks oma algatusel tõendeid.

Kolleegiumi enamuse seisukoht toob praeguse asja näitel kaasa selle, et haldur ei tarvitse suuta täita talle PankrS-i § 55 lõikega 1 pandud peamist kohustust: tagada kiire ja majanduslikult otstarbekas pankrotimenetlus. Selle asemel, et haldur saaks enne hagi esitamist kasutada kohtu abi tõendite hankimisel, hindamaks pankrotivara suurendamiseks kavandatava hagi perspektiivikust, tuleb nüüd esitada hagi ja taotleda esitatud hagi menetlemisel tõendeid kohtu abi kasutades TsMS-i § 236 lõikes 2 sätestatud korras.³⁸

³⁵ RKTkm [2-15-17822/110](#), p 16.

³⁶ RKTkm [2-15-17822/110](#), p 16.

³⁷ RKTkm [2-15-17822/110](#), p 16.

³⁸ Riigikohtunike Henn Jöks ja Ants Kulli eriarvamus [2-15-17822/111](#).

5. UUTE TÕENDITE VASTUVÕTMINE RINGKONNAKOHTUS

Kolleegium selgitas 1. veebruari 2019. aasta kogu koosseisu otsuses ka seda, et ringkonnakohus ei saa hagimenetluses ilma menetlusosalise taotluseta koguda tõendeid ega arvesse võtta tõendit, mille maakohus tagastas.³⁹

TsMS-i § 436 lg 2 esimese lause kohaselt rajab kohus otsuse üksnes asjas esitatud ja kogutud tõenditele. Kolleegium selgitas, et seega saab kohus tõendeid hinnata vaid siis, kui need on menetluses esitatud ja asja materjali juurde võetud. Kui maakohus tõendi menetlusosalisele tagastab, saab seda soovi korral ringkonnakohtus uuesti esitada, kui menetlusosaline leiab, et maakohus tagastas tõendi õigusvastaselt.

Tõendi esitamine kohtule on TsMS-i § 236 lg 1 järgi taotluse esitamine selleks, et kohus hindaks menetlusosalise väidet taotluses nimetatud tõendi vastuvõtmise ja uurimise alusel. TsMS-i § 633 lg 4 järgi lisatakse apellatsioonkaebusele dokumentaalsed tõendid, mida esimese astme kohtus ei esitatud ja mille vastuvõtmist apellant kohtult taotleb.⁴⁰

TsMS-i § 652 lg 2 kohaselt ei võta ringkonnakohus aluseks asjaolu ega tõendit, mis esimese astme kohtus esitati, kuid mis jäeti esimese astme kohtu menetluses õiguspäraselt arvestamata. Tsiviilkolleegium on selgitanud, et apellatsioonimenetluses on uute asjaolude ja tõendite esitamine lubatud vaid erandjuhtudel, s.t mõjuval põhjusel, mida tuleb kohtule põhjendada ja vajadusel põhistada (TsMS-i § 652 lg 3 p 2 ja lg 4). See tähendab, et ringkonnakohtul tuleb iga kord hinnata, kas asjaolu või tõendi esitamiseks alles apellatsioonimenetluses oli mõjuv põhjus, ning enda hinnangut ka põhjendada.⁴¹

Õeldust lähtudes ei saa ringkonnakohus oma algatusel otsustada tõendi esitamise vajalikkuse üle, vaid hageja peab apellatsioonkaebuses tuginema sellele, et maakohus tagastas tõendi õigusvastaselt.⁴² Tsiviilkolleegium rõhutas, et TsMS-i § 652 lõikes 6 sätestatud vastuväite esitamine ei asenda apellatsioonkaebuses maakohtu menetlusõiguse normi rikkumisele tuginemist ega anna ringkonnakohtule õigust oma algatusel tõendeid koguda.⁴³

Hagimenetlus on põhiolemuselt võistlev menetlus, kus lähtutakse sellest, mis pooled on esitanud. Poolel on kohustus tõendada asjaolusid, millele tuginevad tema nõuded ja vastuväited. Kohus saab vajaduse korral kvalifitseerimis- ja selgituskohustuse täitmiseks teha pooltele ettepaneku esitada lisatõendeid, kuid poole kohustus on tagada, et ta esitab piisavad tõendid, millele toetudes saab tema nõude rahuldada.⁴⁴

TsMS-i § 238 lg 4 kohaselt teeb kohus tõendi vastuvõtmisest keeldumise kohta põhjendatud määruse. Riigikohus on selgitanud, et kohus peab tegema määruse nii tõendi vastuvõtmise kui ka sellest keeldumise kohta.⁴⁵ Kolleegium lisas käsitletavas lahendis, et ilma tõendite vastuvõtmise või vastuvõtmisest keeldumise kohta määrust tegemata ei ole kohtul üldjuhul võimalik menetlusosalistele selgitada asjaolude tõendamise vajadust ega tõendamiskoormust. Kuni pole teada, millised ühe või teise poole esitatud tõendid on vastu võetud ja milliste tõendite vastuvõtmisest on keeldutud, ei ole ka menetlusosalistele selge, kas ning milliste vaidlusaliste asjaolude kohta tuleb esitada lisatõendeid.

³⁹ RKTCo 1.02.2019, [2-15-13216/93](#).

⁴⁰ RKTCo 1.02.2019, [2-15-13216/93](#), p 14.1.

⁴¹ RKTCo 8.12.2015, [3-2-1-152-15](#), p 11.

⁴² RKTCo 1.02.2019, [2-15-13216/93](#), p 14.2.

⁴³ RKTCo 1.02.2019, [2-15-13216/93](#), p 14.3.

⁴⁴ RKTCo 1.02.2019, [2-15-13216/93](#), p 14.4.

⁴⁵ RKTkm 20.06.2014, [3-2-1-41-14](#), p-d 10–11.

Kohus peab andma tõendi vastuvõtmise korral teistele menetlusosalistele võimaluse esitada uue tõendi kohta vastuväiteid ja tõendeid. Kui kohus ei otsusta uue tõendi vastuvõtmist määrusega ega teata menetlusosalisele uue tõendi vastuvõtmisest, siis on selle tõendi vastuvõtmine kohtu otsusega menetlusosalisele üllatav. See omakorda toob kaasa menetlusõiguse normi rikkumise.⁴⁶

⁴⁶ RKTko 1.02.2019, [2-15-13216/93](#), p 15.

6. KOKKUVÕTTEKS

Riigikohtu tsiviilkolleegium väljendas 2019. aastal mitut olulist seisukohta tõenditega seotud küsimustes. Kogu koosseisu lahendis selgitas tsiviilkolleegium digikohtuistungi protokolliga kohta esitatavaid nõudeid ja leidis, et kohus peab salvestiste põhisisu protokollima alati, kui tunnistaja ütluste, eksperdi suulise arvamuse ja menetlusosalise vande all antud seletusega soovitakse tõendada asjaolusid, millest asja lahendamine olulises osas sõltub.

Esmakordselt analüüsis tsiviilkolleegium eelmisel aastal ka küsimust, kas ja mis juhul saab tsiviilkohtumenetluses kasutada tõendina jälitustoiminguga kogutud andmeid. Kolleegiumi kogu koosseisu enamus leidis, et KrMS-i § 126¹² lg 3 sätestab ammendavad alused, millal riik võib ülekaalukat avalikku huvi silmas pidades varem tehtud jälitustoiminguga saadud andmeid kasutada jälitustoimingu algupärasest eesmärgist erineval otstarbel. Siiski ei piira see säte kolleegiumi enamuse hinnangul teiste subjektide õigust jälitustoiminguga saadud andmeid kasutada, nt jälitustoiminguga puudutatud isiku korral tema õiguste kaitseks hilisemas tsiviilkohtumenetluses.

Lisaks neile küsimustele käsitles tsiviilkolleegium dokumentaalsete tõendite ehtsuse vaidlustamist, teabe ja dokumentide väljanõudmist pankrotimenetluses ning apellatsioonimenetluses uute tõendite vastuvõtmist.